

Izobraževanje na daljavo – izkušnje za prihodnost?

dr. Zdenko Kodelja, vodja Centra za filozofijo vzgoje na PI

(1.21.21–1.36.56)

Izobraževanje na daljavo ima dolgo tradicijo in različne oblike. Toda izobraževanje na daljavo, o katerem govorimo, je nov in po svoji razsežnosti globalen pojav, saj je posledica zaprtja šol po celem svetu zaradi pandemije. Po podatkih Združenih narodov in Unesca je do konca prejšnjega meseca zaprlo šole 191 držav. Posledica tega je bila, da je ostala brez šolskega pouka približno 1 milijarda in pol šolarjev. Večina od teh držav je poskušala vsaj deloma nadomestiti šolski pouk s takšno ali drugačno izvedbo izobraževanja na daljavo. Predvsem pa s takšno obliko izobraževanja na daljavo, ki postavlja pod pogoj dostopnost do računalnikov in interneta. Problem je seveda v tem, da več kot polovica od prej omenjenih 1,5 milijonov otrok te možnosti nima. Nimajo niti dostopa do interneta niti do računalnika. V nekaterih delih sveta, predvsem revnejših, pa je položaj še veliko slabši. V podsaharski Afriki je takšnih otrok nekaj več kot 90 %. Iz teh podatkov je vsakomur jasno, da so nekatere države morale iskati rešitev nastalega problema po neki drugačni poti. Vsaj nekatere so to izvajale bodisi preko radia bodisi preko televizije ali čisto preko fizične mehanske distribucije učnih gradiv, učbenikov in tako naprej. Položaj v svetu je zelo različen. V vsakem primeru se je zaradi zaprtja šol ta neenakost možnosti dostopa v svetovnem merilu zelo povečala, z njo povezana globalna pravičnost pa zelo zmanjšala. Prav zagotavljanje večje pravičnosti je zato en od ključnih ciljev, ki naj bi ga poskušali doseči z ukrepi, s katerimi želi t. i. globalna koalicija za izobraževanje, ki jo je v začetku aprila ustanovil Unesco, odpreti države pri izvajanju izobraževanja na daljavo, saj je jasno, da zaprtje šol škodi predvsem najbolj ranljivim otrokom, predvsem tistim iz socialno deprivilegiranih okolij. Ena od teh novih oblik pravičnosti, ki je v ospredju in je v prejšnjih teorijah pravičnosti ni, je t. i. digitalna pravičnost kot cilj in digitalna vključenost, inkluzija, kot sredstvo za doseganje tega cilja. To je globalni kontekst. Toda povečanje neenakosti glede možnosti izobraževanja ni značilno samo za revne in nerazvite države. Tudi v razvitih državah se je pokazalo, da nimajo vsi učenci možnosti uporabe računalnikov in dostopa do interneta. En primer iz ZDA – lokalnim šolskim oblastem v državi Washington se je takoj po zaprtju šol zastavilo vprašanje, ali naj šole izobražujejo vsakogar, ki ima dostop do interneta, ali nikogar. Vprašanje je pomembno, ker se za njim skriva politična in moralna dilema, da bi morali izbrati med dvema slabima možnostma. Ne med slabo in dobro, ampak dvema slabima. Namreč, karkoli in kakorkoli bi izbrali, bi vedno nekemu škodili. Če bi izbrali možnost, da bi izobraževali samo tiste, ki imajo dostop do interneta, bi ti seveda imeli možnost nadaljevanja šolanja, a razlike med temi, ki dostop, in temi, ki ga nimajo, bi se še bolj povečale. Bili bi v še slabšem položaju tisti, ki so že tako v slabšem položaju, bodisi v družbeno-socialnem in drugače. V drugem primeru, če bi jih obravnavali kot enake, torej da razlik ne bi povečevali, bi pravzaprav res bili vsi enako obravnavani in razlike ne bi rasle, a bi hkrati bili v položaju, v katerem nihče ne bi imel koristi. Na nek način bi bili vsi na slabšem. Ta dilema je nastala zato, ker je imela državna oblast stališče, da je lepo in hvalevredno, če šole izobraževanje na daljavo izvajajo,

naj pa ne vzbujajo pričakovanj, da bo država zagotovila računalnike in dostop do interneta tistim, ki tega nimajo. Tu so bile lokalne oblasti in šole postavljene pred dilemo zaradi odnosa državnih organov. Vendar so te šole nato poskušale poiskati neko drugo možnost, ne da izberejo eno ali drugo slabo varianto, ampak da se izognejo dilemi. To so deloma dosegli tako, da so dobili zadostno število donatorjev, ki so tistim, ki te možnosti niso imeli, »namesto države« zagotavljali dostop do interneta in računalnikov.

Slovenska vlada se je odločila, da se šole zaprejo. Te so nato začele izvajati izobraževanje na daljavo. Ne samo, da ni bilo jasno, kako naprej, ampak ni bilo jasno tudi to, ali morajo šole obvezno izvajati izobraževanje na daljavo ali je to njihova svobodna odločitev. Vsaj na začetku to ni bilo jasno. Potem se je čez dva ali tri dni iz okrožnic MIZŠ razbralo, da je izobraževanje na daljavo edina opcija. Zakaj to omenjam? Če je bilo prepuščeno šolam, ali bodo izvajale tak pouk ali ne, je to ena zadeva, če pa je država to zahtevala, potem bi morala država tudi zagotoviti, da se tak pouk dejansko lahko izvaja uspešno in vsaj v nekih mejah tudi pravično. Nujni pogoj za to je, da imajo učitelji in predvsem učenci ustrezno infrastrukturo, ki prenese obremenitve okoliščin. Tu smo videli, da se je vključevalo ministrstvo in šole, a tudi v Sloveniji je šlo za neke oblike donacij. Moja poanta je, da bi morala država zagotoviti pogoje, če nekaj zahteva. Podobno kot zagotavlja zdravnikom maske, da opravljajo svoje delo, tako bi moralo biti tudi s šolami in poukom na daljavo, da lahko le-ta poteka približno normalno. To bi se na nek način še lahko doseglo, če bi bila v ozadju politična volja. Vendar pa materialni pogoji, čeprav nujni, niso zadostni. Tisto, kar je še nujno, je še računalniška ali digitalna pismenost tako učiteljev kakor tudi učencev. Če je to dvoje zagotovljeno, je lahko pričakovati, da bo tak pouk imel ustrezne rezultate. Trenutno še ne moremo verodostojno presoditi, kakšni so rezultati dosedanjega pouka na daljavo. Potrebno je počakati resne analize, ki se bodo ukvarjale s temi vidiki pouka. V vsakem primeru pa lahko že danes rečemo, da je bila vpeljava izobraževanja na daljavo najmanj slaba, boljša pa, kot da se ne bi izvajalo nič. Hkrati pa ni nič prispevala k večji pravičnosti šolskega sistema v Sloveniji. Ravno nasprotno. Razlike so se povečale. Nekateri učenci so imeli slabše pogoje za učenje itd. Kako se bo to upoštevalo? Tu ne gre zgolj za ocenjevanje, temveč še za marsikaj drugega. Če je bilo to izobraževanje na daljavo bolj podobno izobraževanju na domu kot izobraževanju v šoli, bi morali biti tudi kriteriji za ocenjevanje nekje vmes med tistimi, ki se zahtevajo za regularno priznanje izobraževanja na domu, in tistimi, ki se zahtevajo v šoli. V vsakem primeru se mi zdi, da je bilo pri izobraževanju na daljavo manj upoštevano klasično načelo pravičnosti, da je treba enake obravnavati enako, različne pa različno. Pri tem mislim predvsem na boljše, nadarjene učence, kot tiste z učnimi težavami, posebnimi potrebami itd. Tu je neka posebna zgodba, ki bi jo bilo potrebno preučiti posebej. Vendar kot rečeno – kljub vsem težavam te še niso »dokaz«, da neko bodoče izobraževanje na daljavo ne bi bilo bolj kvalitetno in bolj pravično. Predpogoj za to je, da postane digitalna pravičnost pomemben cilj šolske politike, digitalna vključenost, inkluzija pa sredstvo za doseg tega cilja. Drugače rečeno – po eni strani morajo imeti učitelji in učenci dostop do interneta in računalnika kot minimalni pogoj, po drugi strani pa vsaj še zadostna znanja za uporabo te tehnologije in programov. A ne samo to. Mislim, da bi bilo potrebno predvsem na pedagoških smereh univerze začeti razvijati oblike specialnih didaktik, metodik za poučevanje na daljavo. Tudi ta znanja manjkajo.